

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

Īsumā

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu* un interneta resursu galvenais uzdevums ir nodrošināt sabiedrībai informējošus, izklaidējošus vai izglītojošus raidījumus, kā arī audio un audiovizuālus komerciālus paziņojumus. Tomēr šobrīd Eiropas Savienības (turpmāk arī – ES) dalībvalstis saskaras ar to, ka plašsaziņas līdzekļi tiek izmantoti citstarp kā instrumenti, lai, manipulējot ar sabiedrības viedokli, panāktu politiskus mērķus.

Latvijas Nacionālā elektronisko līdzekļu padome (turpmāk arī – NEPLP) ir norādījusi, ka Latvijas teritorijā tādu programmu izplatīšana (citstarp retranslācija), kuru jurisdikcijas valsts grauj vai apdraud citas valsts teritoriālo integritāti, suverenitāti vai valstisko neatkarību, ir drauds valsts drošībai. Arī interneta resursi, jo sevišķi sociālās platformas, tiek izmantoti propagandas un dezinformācijas izplatīšanai. 2021. gadā populārākais informācijas gūšanas resurss Latvijā bija interneta ziņu portāli un sociālie plašsaziņas līdzekļi (*YouTube, Facebook, Instagram*).

Tiesības uz vārda brīvību ir Latvijas konstitūcijā garantētas pamattiesības. Vārda brīvība attiecas gan uz fiziskajām, gan juridiskajām personām, citstarp audiovizuāla elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pakalpojuma sniedzējiem, kas reģistrēti likumā noteiktā kārtībā.

Tomēr tiesības uz vārda brīvību nenozīmē visatļautību, un tās nav absolūtas. Nelikumīga satura izņemšana var būt attaisnojama, savukārt likumīgu, lai gan iespējami kaitējošu saturu, kopumā aizsargā vārda brīvība. Tāda informācijas izplatīšana, kas nekalpo tiesību uz vārda brīvību izpaušmei, ir ierobežojama. Brīvības robeža ir Satversme, citi likumi, valsts tehniskie standarti un Latvijai saistošie starptautiskie līgumi. Latvijas tiesiskajā telpā veiktie tiesību pārkāpumi nevar palikt ārpus normatīvajos tiesību aktos noteiktās atbildības. Gan Satversme, gan starptautiskie cilvēktiesību dokumenti noteic, ka tiesības uz vārda brīvību var tikt ierobežotas, citstarp arī liedzot noteikta satura izplatību, jo nacionālās drošības garantēšana ir valsts pamatpienākums.

Cilvēktiesības nevar tikt izmantotas, lai vērstos pret cilvēktiesības sargājošajām demokrātiskas valsts vērtībām, valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principiem. Ikvienam ir tiesības uz objektīvas informācijas saņemšanu un plurālismu, ko propaganda un dezinformācija neveicina un nenodrošina. Vārda brīvības robežas ir konkretizētas normatīvajos tiesību aktos, kas paredz sekas (atbildību) par valsts noteikto robežu pārkāpšanu. Ierobežojumi informācijas izplatīšanā Latvijā ir noteikti likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā un Krimināllikumā.

1. Tiesības uz vārda brīvību

Tiesības uz vārda brīvību ir Latvijas Republikas Satversmē (turpmāk – Satversme) noteiktās pamattiesības. [Satversmes 100. pants noteic, ka “Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta”](#). Tiesības uz vārda brīvību (paust uzskatus) noteiktas arī [Eiropas Savienības Pamattiesību hartā](#), [Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā](#), [Starptautiskajā paktā par pilsonu un politiskajām tiesībām](#), kur ietverts vispilnīgākais tiesību uz vārda brīvību formulējums.

* Apskatā apzīmējumi “plašsaziņas līdzekļi” un “mediji” lietoti ar identisku nozīmi.

Tiesības uz vārda brīvību – saturs

Vārda brīvība ir viens no nepieciešamiem priekšnosacījumiem tādas sabiedrības veidošanā, kura būtu balstīta uz savstarpēju cieņu. [Vārda brīvība attiecas gan uz fizisko, gan uz juridisko personu](#), citstarp arī uz audiovizuāla elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pakalpojuma sniedzējiem, kas [reģistrēti](#) likumā noteiktā kārtībā.

Tiesības uz vārda brīvību ietver ikvienas personas individuālas tiesības un paredz tiesības ne tikai brīvi paust savus uzskatus un izplatīt informāciju, bet arī brīvi iegūt informāciju. Vārda brīvība ir demokrātiskas valsts vērtība un būtisks demokrātiskas sabiedrības elements, vienlaikus paredzot indivīda tiesības prasīt, lai valsts neiejaucas viņa vārda brīvības jomā. Satversmes 100. pants ietver jēdzienu “preses brīvība”. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 11. pants noteic, ka vārda un informācijas brīvība ietver plašsaziņas līdzekļu brīvību un plurālismu, personas uzskatu brīvību un brīvību saņemt un izplatīt informāciju vai idejas bez valsts iestāžu iejaukšanās.

Satversmes tiesa (turpmāk arī – ST) ir norādījusi, ka vārda brīvība ietver vairākus aspektus (1. attēls) – **privāto un publisko aspektu, kā arī pozitīvo un negatīvo aspektu. Vārda brīvības izteiksmes veidi var būt mutvārds, rakstveidā, vizuāli, ar māksliniecisku izteiksmes līdzekļu palīdzību, tostarp arī plašsaziņas līdzekļos.** Vienlaikus [ST ir atzinusi](#), ka indivīds var izvēlēties arī būt “brīvs no” viedokļa paušanas. Tādējādi vārda brīvības realizēšana ir sabiedrības un indivīda mijiedarbības process, ievērojot normatīvajos tiesību aktos noteiktās robežas un regulējumu attiecībā uz vārda brīvības izpausmi.

PUBLISKAIS ASPEKTS

Ikvienam ir tiesības brīvi saņemt informāciju un paust savus uzskatus jebkādā veidā

PRIVĀTAIS ASPEKTS

Katrai personai ir tiesības uz saviem uzskatiem, turēties pie tiem un brīvi tos paust

POZITĪVAIS ASPEKTS

Indivīda tiesības brīvi iegūt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus

NEGATĪVAIS ASPEKTS

Katrai personai tiesības paturēt informāciju, turēties pie saviem uzskatiem un tos nepaust

1. attēls. Vārda brīvības aspekti

Avots: Satversmes tiesas spriedumi lietā [2003-02-0106](#), [2003-05-01](#), [2017-03-01](#)

Tomēr tiesības uz vārda brīvību [nenozīmē](#) visatļautību un tās [nav absolūtas](#). Tāda informācijas izplatīšana, kas nekalpo tiesību uz vārda brīvību izpaušmei, ir ierobežojama. [Brīvības robeža](#) ir Satversme, citi likumi, valsts tehniskie standarti un Latvijai saistoši starptautiskie līgumi. Vienlaikus jāņem vērā fundamentālais princips, ka persona savas tiesības drīkst izmantot atbilstoši to būtībai, kas nozīmē citstarp godprātīgu to izmantošanu. Proti, arī Latvijas Republikas Augstākā tiesa [ir secinājusi](#), ka **cilvēktiesības nevar tikt izmantotas, lai būtībā vērstos pret cilvēktiesību sargājošajām demokrātiskas valsts vērtībām**. Savukārt ST ir [atzinusi](#), ka **personas tiesību īstenošana nedrīkst tikt vēsta pret valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principiem**. Atbilstoši [pašaizsargājošās demokrātijas principam](#), demokrātiskā valsts iekārta ir jāaizsargā pret mēģinājumiem to likvidēt vai traucēt tās spēju funkcionēt.

2. Audiovizuāls elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pakalpojums un interneta resursi

[Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma](#) izpratnē:

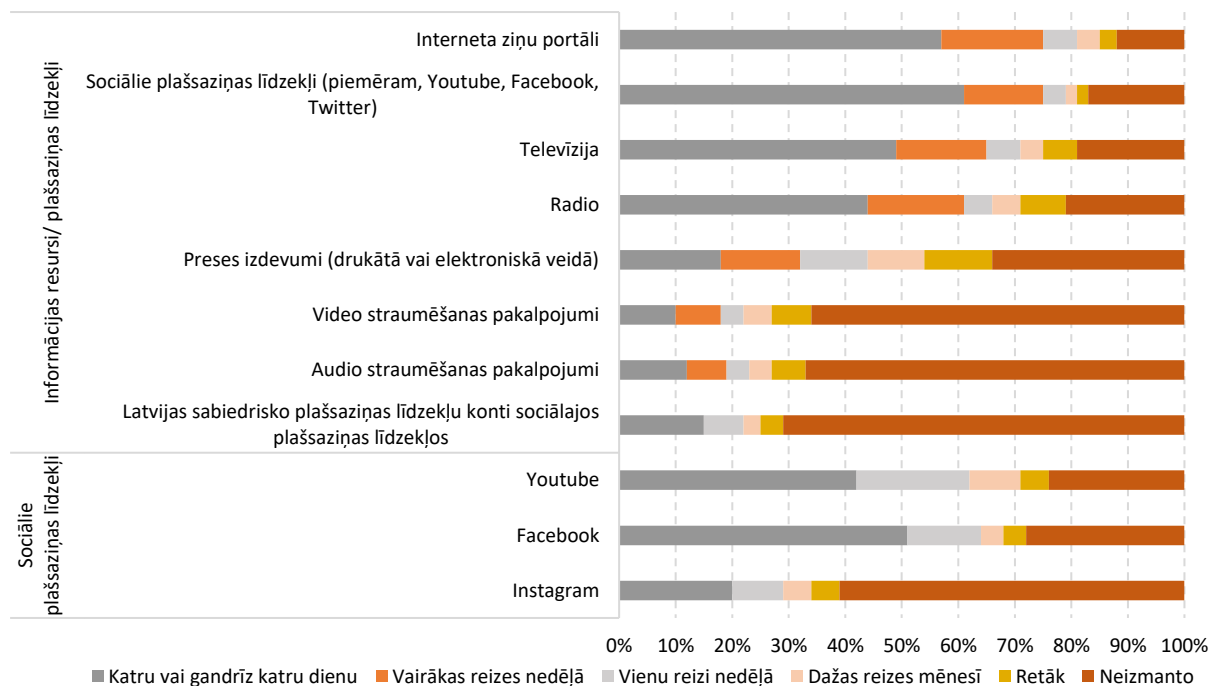
- **elektroniskais plašsaziņas līdzeklis** ir privātpersona (fiziskā persona, privāto tiesību juridiskā persona vai šādu personu apvienība), “kurai tiesību aktos noteiktajā kārtībā ir izsniegta apraides atļauja vai retranslācijas atļauja vai kura atbilstoši Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumam ir iesniegusi Nacionālajai elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei paziņojumu par elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pakalpojumu pēc pieprasījuma sniegšanu”;
- **audiovizuālā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pakalpojums** ir pakalpojums, kas nodrošina plašākai sabiedrībai informējošus, izklaidējošus vai izglītojošus raidījumus un audiovizuālus komerciālus paziņojumus un nodrošina **vārda un uzskatu paušanas brīvību**.

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

- elektroniskie plašsaziņas līdzekļi, respektējot uzskatu daudzveidību, **aizstāv neatkarīgas, demokrātiskas un tiesiskas Latvijas valsts ideju**, ievēro cilvēktiesības un darbojas Latvijas sabiedrības interesēs.

ES dalībvalstis saskaras ar to, ka ar plašsaziņas līdzekli vairs ne tikai informē, izglīto un izklaidē, bet tos izmanto kā instrumentus, lai, manipulējot ar sabiedrības viedokli, panāktu politiskus mērķus ([Freedomhouse, 2017](#); [Reisach, 2020](#); [Kuzichkin, Hanley, 2021](#); [Valsts drošības dienests, 2022](#); [Ozoliņa, Šteinbuka, 2022](#)). Pēc NEPLP pasūtījuma veiktā [pētījumā](#) ir secināts, ka 2020. gadā 65 % Latvijas iedzīvotāju plašsaziņas līdzekļu saturu izvēlējās lietot galvenokārt interneta vidē, savukārt 32 % pamatā lietoja tādus plašsaziņas līdzekļus kā televīziju, radio, drukāto presi. Turklāt vērojama sakarība – **jo gados jaunāki cilvēki, jo biežāk plašsaziņas līdzekļu saturs tika lietots interneta vidē**. Vienlaikus sociālie plašsaziņas līdzekļi un platformas kalpo [propagandas](#) un [dezinformācijas](#) izplatīšanai. Līdz ar to internets ir kļuvis par vienu no [galvenajiem](#) veidiem, kā personas īsteno tiesības saņemt un izplatīt informāciju, taču vienlaikus tā piedāvātās iespējas arī rada būtiskus izaicinājumus propagandas izplatīšanas veiksmīgai ierobežošanai. Sociālo plašsaziņas līdzekļu platformas *Facebook* pārstāvji [ir norādījuši](#), ka, lai novērstu dezinformācijas izplatīšanos, tā veic informācijas izņemšanu, ierobežošanu un lietotāju informēšanu, vienlaikus [analizējot](#) situāciju caur trim aspektiem – informācijas izplatītāju (iespējamu citas valsts iejaukšanos), tā rīcību un saturu. Eiropas Parlamenta Pētniecības dienesta veiktā [pētījumā](#) secināts, ka vienlaikus novērojama tendence informāciju izpaust privātās diskusiju grupās ārpus *Facebook* publiskās vietnes, citstarp izmantojot saziņas rīku *WhatsApp* un *Telegram*. Diskusijas, kas risinās minētajās grupās, ir grūti sasniedzamas un tātad arī kontrolējamas. Eiropas Komisija (turpmāk arī – EK) atzīst, ka tieši [jaunās tehnoloģijas](#), jo sevišķi [sociālos plašsaziņas līdzekļus](#), iespējams izmantot, lai dezinformāciju izplatītu tādā apmērā, ātrumā un ar tādu mērķprecizitāti, kāda vēl nav pieredzēta, radot individualizētu informācijas telpu un kļūstot par spēcīgu dezinformācijas kampaņu atbalsts telpu.

Pēdējos divos gados Latvijā informācijas resursu izvēles ziņā vērojamas izmaiņas. 2018.–2020. gadā populārākais informācijas resurss bija televīzija, taču 2021. gadā jau interneta ziņu portāli un sociālie plašsaziņas līdzekļi. No sociālajiem plašsaziņas līdzekļiem visbiežāk izmantotais ir *Youtube* (kopumā izmanto 76 % respondentu), kam seko *Facebook* (kopumā izmanto 72 % respondentu) un *Instagram* (kopumā izmanto 39 % respondentu) (2. attēls).

2. attēls. Latvijas iedzīvotāju informācijas resursu/plašsaziņas līdzekļu veidu izvēle un lietošanas biežums
2021. gadā

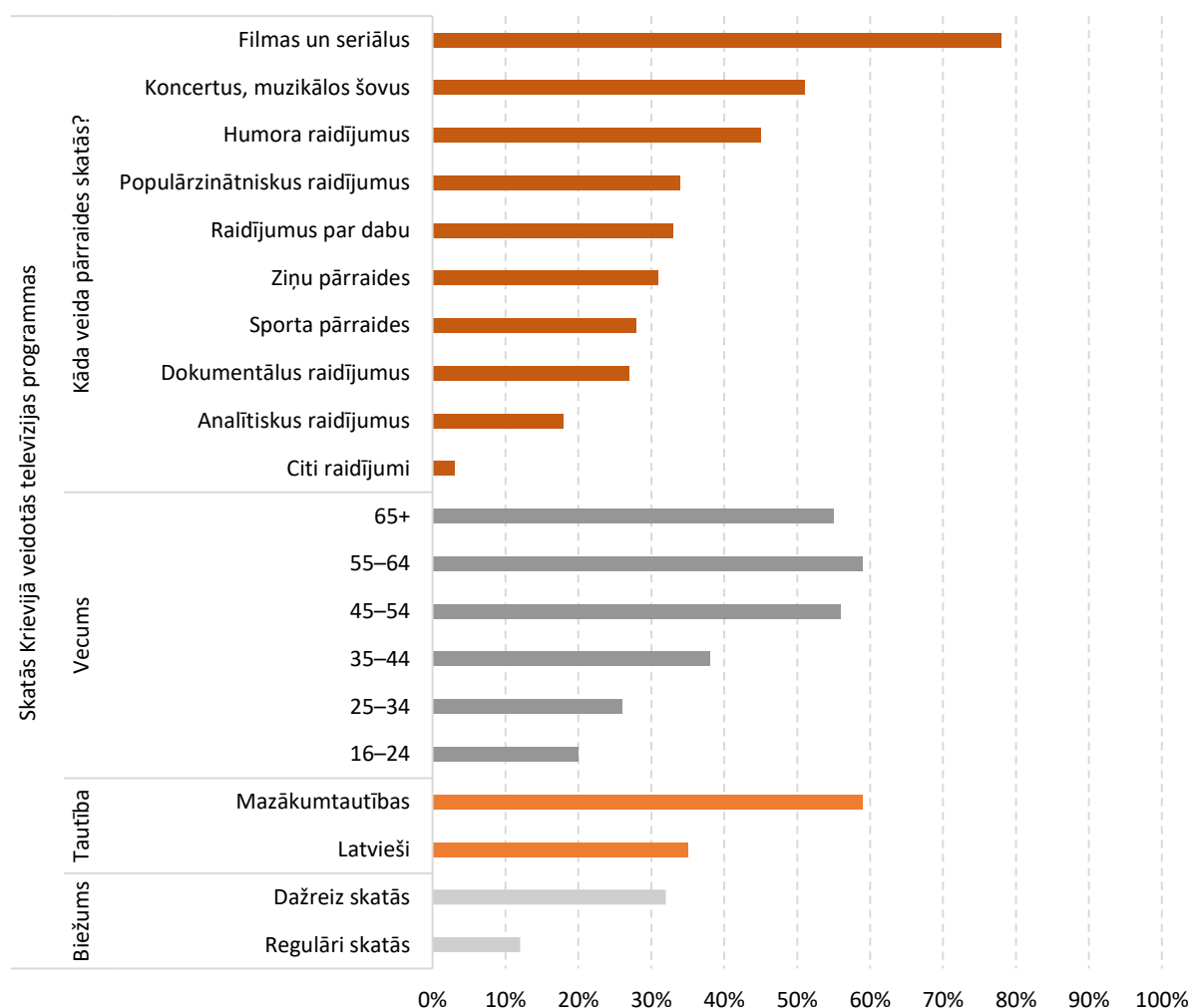
Avots: [Latvijas Fakti, 2021](#)

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

Krievijas veidoto televīzijas programmu patēriņa rādītāji par 2021. gadu liecina, ka visvairāk Krievijas veidotās televīzijas programmas tika skatītas izklaides nolūkos, proti, auditoriju interesē filmas, seriāli, koncerti, muzikālie šovi un humora raidījumi (3. attēls). [Lietpratēji](#) ir norādījuši, ka citstarp arī **humora raidījumi tiek izmantoti kā propagandas instruments, kura mērķauditorija ir skatītāji gan Krievijā, gan ārvalstīs**. Audiovizuālajiem plašsaziņas līdzekļiem ir daudz tiešāka un spēcīgāka iedarbība nekā drukātajai preseī. **Kadros audiovizuālie plašsaziņas līdzekļi var nodot vēstījumus, ko rakstveidā nav iespējams izdarīt**. Loma, kas televīzijai un radio kā pazīstamiem izklaides avotiem ir televīzijas skatītāja un radio klausītāja privātajā telpā, jo sevišķi pastiprina to [ietekmi](#).

Līdz 2022. gada oktobrim [konstatēti](#) vairāk nekā 14 000 prokremliskās dezinformācijas izplatīšanas gadījumu. Lai attaisnotu un pamatotu savu agresiju pret Ukrainu, [Krievija ir iesaistījies](#) nepārtrauktās un saskaņotās propagandas darbībās, kas vērstas pret pilsonisko sabiedrību Eiropas Savienībā un kaimiņvalstīs, nopietni sagrozot faktus un manipulējot ar tiem, tādējādi [apdraudot](#) ES vērtības un iedzīvotāju pamattiesības.

Šā brīža situācijā kontekstā ar notiekošo karadarbību Ukrainā, pēc NEPLP [ieskata](#), Krievijas veiktās darbības mērķis ir sistemātiska Krievijas agresīvas propagandas izplatīšana – kara propaganda, nacionālā naida kurināšana, kā arī atbalsts Krievijas militārajam iebrukumam Ukrainā, kā rezultātā tiek apdraudēta valsts un Latvijas nacionālā drošība.

3. attēls. Krievijā veidoto televīzijas programmu patēriņš Latvijā

Avots: [Latvijas Fakti, 2021](#)

3. Propagandas un dezinformācijas ierobežošana un atbildība

Ikvienam ir tiesības uz objektīvas, kvalitatīvas un patiesas informācijas [sāņemšanu](#), kā arī [plurālismu](#), ko propaganda un dezinformācija neveicina un nenodrošina. Latvijas normatīvajos tiesību aktos nav sniegta propagandas un dezinformācijas definīcija.

Propagandas un dezinformācijas jēdziena izpratne

Par propagandu ([baltā, pelēkā un melnā](#)) var tikt dēvēta komunikācijas forma, kuras mērķis ir panākt auditorijas atbildes reakciju, kas atbilst propagandas izplatītāja nodomam. Robeža starp informatīvo ietekmi, dezinformāciju, propagandu un viltus ziņām gan nav viennozīmīgi nosakāma – šīs parādības vieno manipulācijas ar faktiem, selektīva to izvēle vai reāla notikuma atainojums patvaļīgi izvēlētajā kontekstā. Propagandas rezultāts var būt sabiedriskās domas un sabiedrības uzvedības izmaiņas ([Jowett and O'Donnell, 2012](#), [Valtenbergs u. c., 2018](#)). Ar dezinformāciju [sapro](#)t pārbaudāmi nepatiesu vai maldinošu informāciju, kas tiek sagatavota, publicēta un izplatīta nolūkā gūt labumu vai maldināt sabiedrību, un var radīt tai **kaitējumu**. Dezinformācija var būt notikumu atspoguļošana balstīta [faktos](#), tomēr veidota tā, lai panāktu vēlamo, sagrozīto ietekmi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2022. gada 27. jūlija lietā [T-125/22](#) (*Russia Today France* pret ES Padomi) ir atzinusi, ka **propaganda un dezinformācijas kampaņas var likt apšaubīt demokrātisko sabiedrību pamatu un ir mūsdienu kara arsenāla neatņemama sastāvdaļa**.

Lai arī Satversmes 100. pants ietver cenzūras aizliegumu un arī likuma "[Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem](#)" 1. pantā noteikts, ka masu informācijas līdzekļu cenzūra nav atļauta, **tiesības uz vārda brīvību nav neierobežojamas. ST ir [atzinusi](#), ka gadījumos, kad personas tiesības uz vārda brīvību tieši ietekmē citu personu tiesības, kā arī gadījumos, kad vārda brīvība rada nepārprotamus un tiešus draudus sabiedrībai, valsts var noteikt ierobežojumus vārda brīvībai**. Pēc ST ieskata, "[sabiedrības drošība](#)" uzskatāma par publisko interešu nodrošināšanu, savukārt ar vārdkopu "valsts drošība" tiek saprasta pasākumu sistēma valsts politisko un ekonomisko pamatu un valsts robežu aizsargāšanai. [Nacionālās drošības likuma](#) izpratnē nacionālās drošības garantēšana ir valsts pamatpienākums. Tas ir valsts un sabiedrības īstenotu vienotu, mērķtiecīgu pasākumu rezultātā sasniegts stāvoklis, kurā ir garantēta valsts neatkarība, tās konstitucionālā iekārta un teritoriālā integritāte, sabiedrības brīvas attīstības perspektīva, labklājība un stabilitāte.

Tiesību uz vārda brīvību ierobežošana

Gan [Satversme](#), gan starptautiskie cilvēktiesību dokumenti noteic, ka tiesības uz vārda brīvību var tikt ierobežotas, citstarp arī liedzot noteikta satura izplatīšanu. Satversmes 116. pants nosaka leģitīmos mērķus, lai pamattiesības (tiesības uz vārda brīvību) varētu ierobežot, piemēram, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārta un sabiedrības drošību. Arī [ST valsts drošības jautājumus aplūko caur demokrātiskas iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzības prizmu](#), ievērojot Satversmes 116. panta noteikumus.

Vārda brīvība ir ierobežojama likumā noteiktā kārtībā, savukārt Latvijas tiesiskajā telpā veiktie normatīvo tiesību aktu pārkāpumi nevar palikt ārpus valsts noteiktās atbildības. Lietpratēji ir [norādījuši](#), ka **pamattiesību ierobežojums var būt noteikts ar normatīvo aktu, rasties tiesību normu piemērošanas rezultātā, kā arī valsts pārvaldes iestāžu faktiskās rīcības rezultātā**. Tiesību uz vārda brīvību un to ierobežošanas pamats ilustrēts 1. tabulā, kurā norādīti Latvijai saistošie normatīvie akti un līgumi.

Tiesību uz vārda brīvību un to ierobežošanas pamats

Avoti: [Satversmes Sapulce, 1922](#); [Eiropas Padome, 1950](#); [Apvienoto Nāciju Organizācija, 1966](#); [Eiropas Parlaments, Padome un Komisija, 2012](#)

Normatīvais tiesību akts	Tiesību norma	Ierobežošana / liegums
Latvijas Republikas Satversme	“Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta” (100. p.).	Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes [...] simtajā [...] pantā var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību [...] (116. p.).
Starptautiskais pakts par pilsonu un politiskajām tiesībām	“1. Ikvienam ir tiesības netraucēti pieturēties pie saviem uzskatiem. 2. Ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus, šīs tiesības ietver brīvību meklēt, saņemt un izplatīt dažāda veida informāciju un idejas mutvārdos, rakstveidā, izmantojot presi vai mākslinieciskās izpausmes formas, vai pēc savas izvēles ar jebkura cita medija starpniecību neatkarīgi no valstu robežām[...]” (19. p.).	Tiesību izmantošana uzliek īpašus pienākumus un atbildību, un tā var būt pakļauta ierobežojumiem. Šādiem ierobežojumiem “jābūt likumā noteiktiem un nepieciešamiem: a) citu personu tiesību un reputācijas cienīšanai; b) nacionālās drošības, sabiedriskās kārtības, sabiedrības veselības vai tikumības aizsardzībai” (19. p.). Pakts noteic, ka jebkāda kara propaganda un rīcība, kas aizstāv nacionālu, rasu vai reliģisku naidu un kūda uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību ir aizliegta ar likumu (20. p.).
Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija	“1. Ikvienam ir tiesības brīvi izteikties. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez ierobežojumiem no publisko institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām. Šis pants neierobežo valstu tiesības noteikt radio raidījumu, televīzijas raidījumu un kino demonstrēšanas licencēšanas režīmu” (10. p. 1. p.).	Konvencija noteic, ka brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, un tā var tikt pakļauta tādām prasībām, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus, aizsargātu veselību vai tikumību, aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības, nepieļautu konfidencialas informācijas izpaušanu vai lai saglabātu tiesu varas autoritāti un objektivitāti (10. p. 2. p.). Konvencijā noteikts, ka nekas no tajā minētā nevar tikt iztulkots kā jebkādas valsts, grupas vai personas jebkādas tiesības iesaistīties jebkurā darbībā vai veikt jebkuru darbību, kuras mērķis ir likvidēt jebkuras no Konvencijā minētajām tiesībām un brīvībām vai ierobežot tās lielākā mērā nekā tas noteikts Konvencijā (17. p.).
Eiropas Savienības Pamattiesību harta	“1. Ikvienai personai ir tiesības uz vārda brīvību. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un brīvību saņemt un izplatīt informāciju vai idejas bez valsts iestāžu ierobežojumiem un neatkarīgi no valstu robežām. 2. Tiek ievērota plašsaziņas līdzekļu brīvība un plurālisms” (11. p.).	Harta paredz, ka tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos, un tajos jārespektē tiesību un brīvību būtība. Ievērojot proporcionālātes principu, ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Eiropas Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības (52. p. 1. p.).

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

Vārda brīvības robežas ir konkretizētas normatīvajos tiesību aktos, kas paredz sodu par valsts noteikto robežu pārkāpšanu (FRA, 2016, [Augstākā tiesa, 2007](#)). Kopumā [ir jāievēro nosacījums](#), ka **saturs, kas uzskatāms par nelikumīgu bezsaistē, ir uzskatāms par nelikumīgu arī tiešsaistē**, savukārt pazīmes, kas nosaka, ka saturs ir nelikumīgs, ir definētas nacionālā līmeņa normatīvajos tiesību aktos. **Ierobežojumi informācijas izplatīšanā ir vērtējami, ņemot vērā tiesību subjektu**. ST spriedumā lietā [Nr. 2003–05–01](#), atsaucoties uz tiesību speciālistu Luciusu Vildhāberu (*Lucius Wildhaber*), norādīts, ka informācija iedalāma kā žurnālista sagatavota informācija, trešās personas viedoklis vai ziņu materiāls. Ziņu materiāliem vienmēr jābūt patiesiem, savukārt viedoklis vienmēr ir subjektīvs un emocionāls, tāpēc kādam var būt arī ļoti netīkams. **Nelikumīga satura izņemšana var būt attaisnojama; likumīgu, lai gan iespējami kaitējošu saturu, kopumā aizsargā vārda brīvība**. Eiropas Cilvēktiesību tiesa [ir atzinusi](#), ka plašsaziņas līdzekļu tiesības publiskot informāciju ir aizsargātas ar nosacījumu, ka tie rīkojas labā ticībā, balstās uz precīziem faktiem un sniedz “ticamu un precīzu” informāciju, ievērojot atbildīgas žurnālistikas principus.

Likums [“Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”](#) attiecas uz visiem plašsaziņas līdzekļiem, citstarp elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem un interneta vietni, kas reģistrēta kā plašsaziņas līdzeklis. Savukārt [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums](#) reglamentē tieši elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības kārtību un noteikumus. Normatīvie tiesību akti ietver ierobežojumus, tiesiskās sekas, pienākumus un atbildību. NEPLP administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros kontrolē [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma](#) ievērošanu, un tās kompetencē ir izvērtēt pārkāpuma būtiskumu (pārkāpuma sabiedriskā bīstamība, pārkāpuma sekas u. c.).

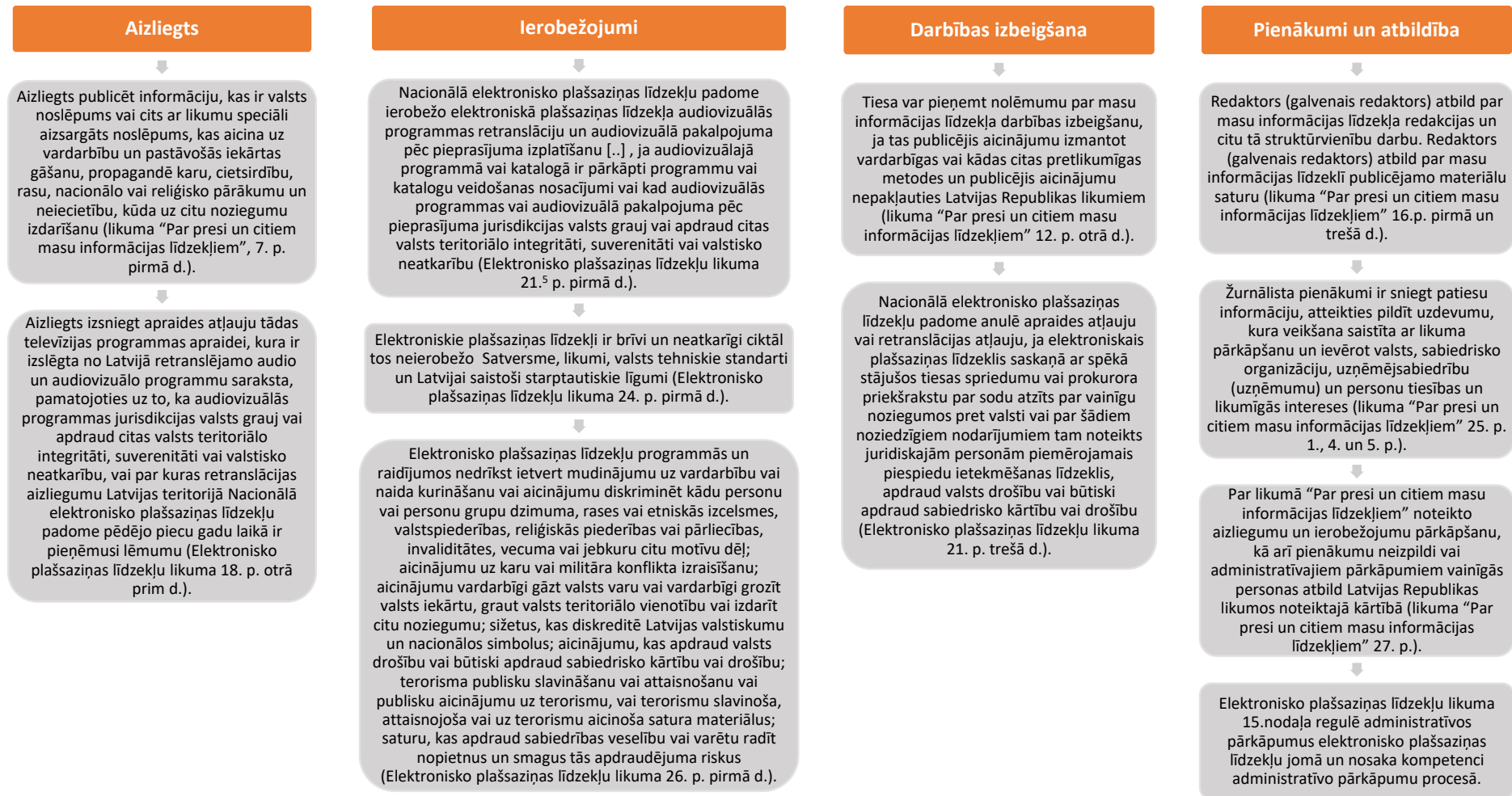
Latvijā audiovizuālajiem elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem (citstarp programmu izplatīšanai interneta vidē un subjektīviem, kas vēlas tikt reģistrēti normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā), interneta vietnēm (kas reģistrētas kā plašsaziņas līdzeklis) un žurnālistiem, ir piemērojami normatīvie tiesību akti, kas norādīti 4. attēlā.

Būtiska valsts drošības daļa ir informatīvās telpas drošība. [Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums](#) nosaka starpnieka pakalpojuma sniedzēja pienākumu nekavējoties informēt uzraudzības iestādes par iespējamiem likuma pārkāpumiem pakalpojuma saņēmēja darbībā vai tā uzglabātajā informācijā, kā arī pilnvaro uzraudzības iestādi (NEPLP – [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma](#) 60. p.) noteikt ierobežojumus informācijas sabiedrības pakalpojuma sniegšanai, kas varētu radīt nopietnu risku, ja šīs darbības ir proporcionālas attiecīgo interešu aizsardzībai un nepieciešamas sabiedrības drošībai, citstarp nacionālajai drošībai un aizsardzībai. Lai nodrošinātu informatīvās [telpas drošību un pasargātu sabiedrību](#) no kaitīga satura, kas citstarp aicina uz karu un militāru konfliktu izraisīšanu, tādējādi apdraudot valsts drošību, NEPLP uz apskata publicēšanas brīdi ir ierobežojusi [tīmeklvietnes, veselu virkni domēnu](#), kā arī pieņēmusi lēmumus par [programmu izplatīšanas ierobežošanu](#), kas saistīti ar notikumiem Ukrainā un Krievijas veidoto notikumu atspoguļojumu. Piemēram, NEPLP 2022. gada 6. jūnija [lēmumā](#) ir norādīts, ka Latvijas Republikas teritorijā tādu programmu izplatīšana (citstarp retranslācija), kuru **jurisdikcijas valsts grauj vai apdraud citas valsts teritoriālo integritāti, suverenitāti vai valstisko neatkarību, informatīvā kara apstākļos, ko īsteno Krievijas Federācija, ir drauds ne tikai Latvijas informatīvās telpas, bet visas valsts drošībai**.

Būtiska šajā kontekstā ir Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta tiesu prakse un tās 2020. gada 13. marta spriedums lietā [Nr. A420286916, SKA-90/2020](#), kurā minētā tiesa atzina, ka **pamatu atteikt plašsaziņas līdzekļa reģistrāciju** var radīt ne tikai formālu šķēršļu esība reģistrācijai. Atteikums var tikt sniegts arī gadījumā, **ja konkrētā plašsaziņas līdzekļa darbība nav pieļaujama pēc būtības**. Tiesa atsaucās uz likuma “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 12. panta otrās daļas 4. punktu, kurā ir noteiktas **tiesības ierobežot Satversmes 100. pantā noteiktās pamattiesības, ja tās tiek izmantotas, veicot kara propagandu**.

[Krimināllikuma](#) Sevišķās daļas 9. un 10. nodaļā ir ietvertas normas attiecībā uz noziegumiem pret cilvēci, mieru, kara noziegumiem, genocīdu un noziegumiem pret valsti. Krimināllikuma 80. un 81. pants iekļauj **atbildību par publisku aicinājumu vērsties pret Latvijas Republikas valstisko neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu vai valsts iekārtu Satversmē neparedzētā veidā, vai par šādu aicinājumu saturoša materiāla izplatīšanu**. Minētās normas un to būtība ir izvērstā 2. tabulā. Krimināllikums ietver arī citas normas un sankcijas, kuru mērķis ir aizsargāt valsts drošību, intereses, suverenitāti u. c. (skat. Krimināllikuma 10. nodaļu).

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

4. attēls. Normatīvajos tiesību aktos noteiktā kārtība, ierobežojumi, un atbildība

Avoti: [Latvijas Republikas Augstākā Padome, 1990](#); [Latvijas Republikas Saeima, 2010](#)

Krimināllikuma 80. un 81. pants un to būtība

Avoti: [Latvijas Republikas Saeima, 1998](#);

[Latvijas Republikas Saeimas Nacionālās drošības komisija un Juridiskā komisija, 2016](#)

Krimināllikuma pants	Panta būtība un mērķis
<p><i>Pret Latvijas Republiku vērsta darbība</i></p> <p>(1) Par darbību, kas vērsta pret Latvijas Republikas valstisko neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu vai valsts iekārtu Latvijas Republikas Satversmē neparedzētā veidā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.</p> <p>(2) Par tādu pašu darbību, ja tā izdarīta, lietojot vardarbību, vai ja to izdarījusi organizēta grupa, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz 15 gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem (80. p.).</p> <p>(21.04.2016. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 11.05.2016.)</p>	<p>Saskaņā ar Satversmi Latvija noteiktā teritorijā pastāv kā neatkarīga valsts, Latvijas valsts iekārtai jābūt demokrātiskai un suverēnā vara pieder Latvijas tautai. Apdraudot jebkuru no minētajām interesēm, tiek apdraudēta valsts drošība. Darbība var būt jebkura personas aktīva, kaitīga rīcība, kas vērsta uz noteikta mērķa sasniegšanu (gan vardarbīga, gan nevardarbīga darbība). Šādu darbību kaitīgumu galvenokārt nosaka darbību mērķis (nolūks likvidēt valstisko neatkarību, graut teritoriālo vienotību u.tml.), nevis līdzekļi, kas lietoti mērķa sasniegšanai. Pēc būtības “darbība, kas vērsta uz” ir sagatavošanās vai organizatoriska darbība konkrēta mērķa sasniegšanai – ietekmēt vai mainīt Satversmes neaizskaramo kodolu vai pilnībā izbeigt Satversmes darbību, vai citādi vērsties pret valsts pamatinteresēm.</p> <p>Vēršanās pret suverenitāti ir vēršanās pret tautas, nevis valsts varu – tauta varu var realizēt tieši, kā arī ar valsts un pašvaldības institūciju starpniecību. Ir būtiski spēt savlaicīgi reaģēt uz apdraudējumu valsts drošībai, piemēram, gadījumos, kad tiek provocēta pašnoteikšanās tiesību piešķiršana noteiktam reģionam, apejot tautas kopējo gribu, tādā veidā faktiski virzoties uz pilnīgu kontroles zudumu pār attiecīgo teritorijas daļu, kas, savukārt ātrāk vai vēlāk var novest pie attiecīgās teritorijas atdalīšanās no valsts pavisam.</p>
<p><i>Pret Latvijas Republiku vērstis aicinājums</i></p> <p>Par publisku aicinājumu vērsties pret Latvijas Republikas valstisko neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu vai valsts iekārtu Latvijas Republikas Satversmē neparedzētā veidā vai par šādu aicinājumu saturoša materiāla izplatīšanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu (81. p.)</p> <p>(21.04.2016. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 17.12.2020. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2022.)</p>	<p>Vēršanās pret jebkuru no valsts pamatinteresēm ir vēršanās pret valsti kopumā. Kaitīgās sekas nemainās atkarībā no izplatītāja nolūka. Tās iestājas ar materiāla izplatīšanas brīdī, un izplatītāja griba to neietekmē.</p>

4. Eiropas Savienības normatīvie tiesību akti un dokumenti

[Šobrīd](#) vienīgais ES normatīvais akts, kas regulē digitālos pakalpojumus (interneta resursus), ir [Direktīva par elektronisko tirdzniecību](#), kas pieņemta 2000. gadā. Eiropas Komisija 2020. gada decembrī publicēja divus priekšlikumus divām [regulām](#) (Digitālo tirgu tiesību aktu un Digitālo pakalpojumu tiesību aktu). Savukārt **audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu regulējums rodams [Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvā](#)**, kas [reglamentē](#) valstu tiesību aktu koordināciju ES mērogā attiecībā uz visu veidu audiovizuālajiem plašsaziņas līdzekļu pakalpojumiem. Galvenie ES iestāžu [departamenti un biroji](#), kas cīnās pret dezinformāciju ir Eiropas Ārējās darbības dienests, Komunikācijas tīklu, saturs un tehnoloģiju ģenerāldirektorāts, Komunikācijas ģenerāldirektorāts u. c. ES ir ieviesta tā saucamā ātrās brīdināšanas sistēma ([Rapid Alert System](#)), kuras mērķis ir apvienot dezinformācijas apkarošanas lietpratējus no ES iestādēm un dalībvalstīm, lai veicinātu analīzi un paraugprakses apmaiņu starp tām. Sistēmu vada/pārrauga Eiropas Ārējās darbības dienests. Katrā dalībvalstī ir kontaktpunkts, kas koordinē savu valstu valdību līdzdalību, kā arī informācijas un paraugprakses apmaiņu sistēmā. Latvijā kontaktpunkti ir Valsts kanceleja un Ārlietu ministrija¹.

Būtiskākie ES dokumenti, kas skar vārda un informācijas brīvības nodrošināšanas jautājumus, uzskaitīti 3. tabulā.

Uz vārda un informācijas brīvību attiecināmie Eiropas Savienības dokumenti

Avoti: [Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome, 2010](#); [Eiropas Komisija, 2018a](#); [Eiropa Komisija, 2018b](#); [Eiropas Komisija, 2020](#); [European Commission, 2022](#); [Eiropas Padome, 2022](#); [United Nations, 2022](#)

Dokumenta nosaukums	Dokumenta nolūks un saturs
Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2010/13/ES (2010. gada 10. marts), par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva).	Ietver nosacījumus, lai dalībvalstis uz laiku varētu ierobežot audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu retranslāciju no citām dalībvalstīm (3. p. 1. un 2. p.). Noteic, ka dalībvalsts savā teritorijā ir tiesīga ierobežot audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu retranslāciju no citām dalībvalstīm.
Kopīgais paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo Lietu Komitejai un Reģionu Komitejai, Rīcības plāns dezinformācijas apkarošanai	Rīcības plāns bija pirmā nozīmīgā iniciatīva ES līmenī, kuras ietvaros mēģināts nodefinēt pasākumu kopumu cīņai pret dezinformāciju tiešsaistē un kurā tika noteikti četri pilāri tās nodrošināšanai: <ul style="list-style-type: none"> • ES iestāžu spēju uzlabošana atklāt, analizēt un atmaskot dezinformāciju; • ES dalībvalstu koordinētas reakcijas uz dezinformāciju stiprināšana; • privātā sektora mobilizēšana cīņai pret dezinformāciju; • sabiedrības informētības palielināšana un tās izturētspējas uzlabošana. Starp dalībvalstu uzdevumiem identificēta citstarp nepieciešamība palielināt resursus stratēģiskās komunikācijas operatīvajām grupām. Uzsvērta arī nepieciešamība atbalstīt neatkarīgos plašsaziņas līdzekļus un kvalitatīvu žurnālistikas darbu, kā arī dezinformācijas izpēti.
Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai, Vēršanās pret dezinformāciju tiešsaistē: Eiropas pieeja	Paziņojumā norādīti pasākumi dezinformācijas apkarošanai: <ul style="list-style-type: none"> • uzlabot pārredzamību attiecībā uz informācijas izcelsmi un to, kā informācija tiek sagatavota, sponsorēta, izplatīta un mērķorientēta, lai iedzīvotājiem dotu iespēju izvērtēt pieejamo tiešsaistes saturu un atklāt iespējamus mēģinājumus manipulēt ar sabiedrisko domu; • veicināt informācijas daudzveidību, lai iedzīvotājiem dotu iespēju pieņemt apzinātus lēmumus, pamatojoties uz kritisko domāšanu, atbalstot augstas kvalitātes žurnālistiku, plašsaziņas līdzekļu lietotprasmis un attiecību līdzsvarošanu starp informācijas sagatavotājiem un izplatītājiem; • veicināt informācijas ticamību, jo īpaši ar uzticamu signalizētāju palīdzību sniedzot norādes par informācijas uzticamību un uzlabojot tās izsekojamību, kā arī ietekmīgu informācijas sniedzēju autentificēšanu; • izstrādāt iekļaujošus risinājumus. Lai īstenotu efektīvus ilgtermiņa risinājumus, nepieciešama izpratnes veidošana, labāka plašsaziņas līdzekļu, plaša ieinteresēto personu iesaiste un valsts iestāžu, tiešsaistes platformu, reklāmdevēju, uzticamu signalizētāju, žurnālistu un plašsaziņas līdzekļu grupu sadarbība.
Komisijas Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo Lietu Komitejai un Reģionu Komitejai, Eiropas demokrātijas rīcības plāns	Rīcības plāna mērķis ir veidot noturīgākas demokrātijas visā ES, palīdzot atbalstīt brīvas un godīgas vēlēšanas, stiprināt plašsaziņas līdzekļu brīvību un apkarot dezinformāciju. Rīcības plānā noteikts, ka atkarībā no darbības veicēja, kanāla un ietekmes ir

**Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums
Krievijas propagandas ierobežošanai**

Dokumenta nosaukums	Dokumenta nolūks un saturs
	nepieciešama atšķirīga politiska reakcija saskaņā ar pamattiesībām un demokrātijas standartiem. Informācijas ietekmēšanas operāciju un ārvalstu iejaukšanās gadījumā ir nepieciešams reaģēt stingrāk un koordinētā veidā. Uzsvērta pārredzamākas un atbildīgākas digitālās ekosistēmas nozīme, kas ļautu novērtēt dezinformācijas kampaņu izplatību, tvērumu un koordinācijas pakāpi.
Dezinformācijas prakses kodekss (<i>Code of Practice on Disinformation</i>)	Kodekss nosaka pasākumus, kuru mērķis ir cīņa pret dezinformāciju tiešsaistē. Pasākumi aptver šādus darbības virzienus: <ul style="list-style-type: none"> • finanšu resursu samazināšana dezinformācijas izplatītājiem; • politisko reklāmu vieglāka atpazīšana (citstarp politisko reklāmu bibliotēku/glabātuvju izveide); • tādu pasākumu ieviešana, ar kuru palīdzību iespējams samazināt manipulatīvas rīcības iespējamību dezinformācijas izplatīšanā; • lietotāja aizsargāšana, izmantojot rīkus, kas atpazīst dezinformāciju un lietotājpratības attīstīšana; • dezinformācijas pētniecības atbalstīšana, sniedzot piekļuvi tiešsaistes platformu datiem; • faktu pārbaudes attīstīšana un paplašināšana; • caurredzamības centra (<i>the transparency centre</i>) izveide, kurā tiks pārskatīta kodeksa pasākumu īstenošana; • darba grupas izveide, kuras mērķis būtu nodrošināt kodeksa sasaisti ar tehnoloģiju, sabiedrības un tiesību aktu attīstību; • pastiprinātas uzraudzības sistēmas izveide, kuras ietvaros tiks veikta kodeksa pasākumu ieviešanas uzraudzība ES un dalībvalstu līmenī.
Padomes Lēmums (KĀDP) 2022/351 (2022. gada 1. marts), ar ko groza Lēmumu 2014/512/KĀDP par ierobežojošiem pasākumiem saistībā ar Krievijas darbībām, kas destabilizē situāciju Ukrainā	Lēmumā norādīts, ka Krievija ir iesaistījies sistemātiskā, starptautiskā plašsaziņas līdzekļu manipulēšanas un faktu sagrozīšanas kampaņā, lai uzlabotu savu stratēģiju destabilizēt savas kaimiņvalstis un Savienību un tās dalībvalstis. Propaganda tika atkārtoti un konsekventi vērsta pret Eiropas politiskajām partijām, jo sevišķi vēlēšanu laikā, kā arī pret pilsonisko sabiedrību, patvēruma meklētājiem, Krievijas etniskajām minoritātēm un dzimtiskām minoritātēm un pret demokrātisko iestāžu darbību Savienībā un tās dalībvalstīs. Ar lēmumu iekļauts jauns pants, kas paredz, ka tiek apturētas visas apraides licences un atļaujas, pārraides un izplatīšanas vienošanās pielikumā uzskaitītajām juridiskajām personām, vienībām vai struktūrām (<i>Russia Today English, Russia Today UK, Russia Today Germany, Russia Today France, Russia Today Spanish, Sputnik</i>).
Apvienoto Nāciju Organizācijas rezolūcija (A/HRC/RES/49/21), Valstu loma cīņā pret dezinformācijas negatīvo ietekmi uz cilvēktiesību ievērošanu un īstenošanu	Dokumentā paustas bažas par pieaugošu un tālejošu negatīvo ietekmi uz cilvēktiesību īstenošanu, ko izraisa apzināta nepatiesas vai manipulētas informācijas radīšana un izplatīšana, kuras mērķis ir maldināt, lai nodarītu kaitējumu vai gūtu personisku, politisku vai finansiālu labumu. Dokumentā aktualizēts jautājums par dezinformācijas ietekmi uz pamattiesībām.

5. Citu Eiropas Savienības dalībvalstu prakse

Ja nav norādīts citādi, informācijas avots ir ES dalībvalstu ārējais un iekšējais normatīvais regulējums un nacionālo parlamentu sagatavotās atbildes uz Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centra (ECPRD) platformā šā apskata izstrādes vajadzībām publicēto informācijas pieprasījumu Nr. 5142 "Par propagandas un dezinformācijas ierobežošanu" (*On curbing propaganda and disinformation*). Informācija apkopota par valstīm Eiropas austrumu daļā un Krievijas tuvējās pierobežas valstīs.

Austrija. Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu likums ([Federal Act on Audiovisual Media Services](#)) ietver noteikumus par televīzijas pakalpojumiem, izmantojot bezvadu virszemes pārraidi (virszemes un mobilā virszemes televīzija), satelītu (satelīttelevīzija) un elektronisko sakaru tīklus.

Austrijas Raidorganizācijas tiesiskais regulējums ir noteikts Raidorganizācijas likumā ([Federal Act on the Austrian Broadcasting Corporation](#)), savukārt privāto radio likumā ([Federal Act enacting provisions for private radio broadcasting](#)) citstarp ir ietverti noteikumi par radio kanālu nodrošināšanu.

Visiem sakaru tīklu un pakalpojumu operatoriem, kas veic apraides izplatīšanu, kā arī video koplietošanas platformu nodrošinātājiem un raidorganizācijām no sava piedāvājuma bija jāizņem "Sputnik", "Rossiya RTR/RTR Planeta", "Rossiya 24/Russia 24" un "TV Center International". Minētā pienākuma uzraudzība ir plašsaziņas līdzekļu regulatora Austrijas sakaru iestādes ([Die Kommunikationsbehörde Austria](#)) kompetencē.

Austrijas [Kriminālkodeksa](#) 283. pants regulē atbildību par naida runu, citstarp internetā un sociālajos plašsaziņas līdzekļos. Tas noteic, ka personu, kura mudina pielietot vardarbību vai kūda naidu (uz noteiktām grupām), aizskar, apvaino, pazemo vai attaisno noziedzīgu nodarījumu, kas vērsti pret noteiktas grupas locekļiem, soda ar brīvības atņemšanu.²

Čehija. [Likums par radio un televīziju](#) noteic, ka pārraides nedrīkst veicināt karu vai vardarbību, attēlot cietsirdīgas vai citādi necilvēcīgas darbības, kā arī kūdit uz vardarbību vai naidu pret noteiktu sabiedrības grupu.

Čehijas Radio un televīzijas padome var pieņemt lēmumu un apturēt tādu televīzijas programmas izplatīšanu, kas pārkāpj likumā noteiktos pienākumus, un šis pārkāpums ir acīmredzams, nopietns un rupjš pēc būtības.

Čehijas [Kriminālkodeksa](#) 357. pants paredz atbildību par nepatiesu ziņu izplatīšanu, apzināti radot nopietnas bažas vismaz daļai iedzīvotāju noteiktā apvidū. Minētais pants paredz arī sodu, ja darbības veiktas valsts ārkārtas stāvokļa vai kara laikā, kā arī dabas katastrofas vai cita nopietnus draudus radoša notikuma laikā.

Čehija ir izveidojusi centru pret terorismu un hibrīddraudiem, kas uzrauga uz iekšējās drošības destabilizēšanu vērstās iespējamās dezinformācijas kampaņas.

Horvātija. Audiovizuālos plašsaziņas līdzekļus regulē [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu](#) likums, kura 14. panta 1. un 2. punkts noteic, ka audio un/vai audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumi, kas apdraud konstitucionālo iekārtu un valsts drošību un publiski mudina uz [Krimināllikuma](#) 99. pantā minētā nozieguma izdarīšanu, ir aizliegti.

Audio un/vai audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumos ir aizliegts veicināt un izplatīt naidu vai diskrimināciju, kas balstīta uz rases vai etniskās piederības vai ādas krāsas, dzimuma, valodas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, dalības arodbiedrībā, izglītības, sociālā stāvokļa, ģimenes vai ģimenes stāvokļa, vecuma, veselības stāvokļa, invaliditātes, ģenētiskās iedzimtības, dzimumidentitātes, dzimuma izpausmes vai seksuālās orientācijas. Aizliegts veicināt un izplatīt antisemitisma un ksenofobijas, fašistisko, nacistisko, komunistisko un citu totalitāro režīmu idejas.

Igaunija. Audiovizuālos plašsaziņas līdzekļus un audioprogrammas reglamentē Plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu likums ([Media Services Act](#)) un ar internetu saistītos jautājumus – Elektronisko komunikāciju likums ([Electronic Communications Act](#)). Minētais likums noteic, ka sakaru uzņēmumiem, sniedzot sakaru pakalpojumus, ir jānodrošina sabiedriskā kārtība un valsts drošība (87. p. 1. p.).

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

Igaunijas Patērētāju aizsardzības iestāde ([Estonian Consumer Protection and Technical Regulatory Authority](#)) ir pieņēmusi lēmumu, kas paredz, ka sakaru uzņēmumiem ir jābloķē vai ar citiem līdzekļiem jādara nepieejami noteikti domēni un tīmekļvietnes interneta piekļuves pakalpojumu galalietotājiem Igaunijā. Ir bloķētas 12 tīmekļvietnes: *ntv.ru, ren.tv, 5-tv.ru, 78.ru, 1tv.com, lenta.ru, tass.ru, smotrim.ru, ontvtime.ru, tokshow.online, rus24.tv, rubaltic.ru*. Lēmums pamatots ar to, ka minētajās tīmekļvietnēs tiek publicēta un tādējādi izplatīta kara propaganda, attaisnoti un atbalstīti agresijas noziegumi, kurināts naidis un radīti draudi sabiedriskajai kārtībai.

Kara propaganda un naida kurināšana Igaunijā ir aizliegta saskaņā ar kriminālatbildību regulējošām normām ([Penal Code](#)). Jebkura kūdīšana uz karu vai citu tādu līdzekļu izmantošana, kas pārkāpj vispāratzītos starptautisko tiesību principus, ir sodāma.

Igaunijas Republikas Konstitūcijas 12. panta 2. punkts noteic, ka nacionālā, rasu, reliģiskā vai politiskā naida, vardarbības vai diskriminācijas kurināšana ir aizliegta un sodāma ar likumu. Arī naida, vardarbības vai diskriminācijas kurināšana starp sociālajiem slāņiem ir aizliegta un sodāma ar likumu.

Lietuva. Normatīvais tiesību akts, kas reglamentē audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumus, ir Likums par informācijas sniegšanu sabiedrībai ([Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas](#)).

Lietuvas Radio un televīzijas komisija ([Radio and Television Commission of Lithuania](#)) var pieņemt lēmumu par liegumu personai veikt Lietuvas Republikā apraides un/vai retranslācijas darbību, sniegt Lietuvas Republikas lietotājiem televīzijas programmu un/vai atsevišķu programmu izplatīšanas pakalpojumus internetā vai audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumus pēc pieprasījuma. Komisijas lēmums ir jāsankcionē Viļņas rajona administratīvajai tiesai.

Lietuvā ir aizliegts publicēt sabiedrības informēšanas līdzekļos informāciju, kas satur kara propagandu, kūdīšanu uz karu vai naida kurināšanu. Lietuvas Kriminālkodeksā ([Baudžiamasis kodeksas](#)) ir noteikts, ka persona, kas, izmantojot vardarbību, publiski mudina uz Lietuvas Republikas suverenitātes aizskaršanu – tās konstitucionālās iekārtas grozīšanu, likumīgās valdības gāšanu, mēģinājumu vērsties pret tās neatkarību vai teritoriālās integritātes aizskaršanu, bruņotu grupu veidošanu šiem mērķiem nolūkā apdraudēt Lietuvas valsti, – tiek sodīta. Sodāma ir arī persona, kas izplatīšanas nolūkā izgatavo, iegādājas, nosūta, transportē, glabā vai izplata tādus priekšmetus, ar ko izsmej, izsaka nicinājumu, mudina uz naidu pret kādu personu grupu vai tai piederošu personu, kurina diskriminēt kādu personu grupu vai tai piederošu personu vecuma, dzimuma, seksuālās orientācijas, invaliditātes, rases vai tautības, valodas, izcelsmes, sociālā stāvokļa, reliģijas, pārliecības vai uzskatu dēļ; kūda uz fizisku vardarbību pret šādu personu grupu vai tai piederošu personu.

Lietuvas Seimā ir iesniegts priekšlikums noteikt atbildību par kara propagandas izplatīšanu. Šobrīd Lietuvas policija, pamatojoties uz speciālistu atzinumiem, ir liegusi piekļuvi Kremļa oficiālajai tīmekļvietnei un vairākām tīmekļvietnēm, kas satur informāciju lietuviešu valodā un ir vērstas uz propagandu un musināšanu.

Melnkalne. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma ([Electronic Media Law](#)) 48. pantā noteikts, ka valstī aizliegts sniegt tādus audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumus, kas apdraud konstitucionālo kārtību un valsts drošību. Tāpat likumā noteikts, ka plašsaziņas līdzekļi var brīvi publicēt informāciju un viedokļus par notikumiem un personībām, ievērojot valsts konstitūciju, likumus un Melnkalnes Žurnālistu kodeksu, kā arī citus vispārīgus tiesību aktus, kas nosaka profesionālo standartu aizsardzību.

Plašsaziņas līdzekļu brīvību ir iespējams ierobežot, ja tas ir nepieciešams Melnkalnes valsts drošības un teritoriālās integritātes aizsardzības interesēs, lai novērstu nekārtības vai noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, aizsargātu veselību un tikumību, citu personu reputāciju vai tiesības, novērstu konfidencialas informācijas izpaušanu vai saglabātu tiesu varas autoritāti un objektivitāti.

Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 36. pantā noteikts, ka ir aizliegts plašsaziņas līdzekļos publicēt informāciju, kurā paustas idejas, apgalvojumi un viedokļi, kas izraisa, izplata, kurina vai attaisno diskrimināciju, naidu vai vardarbību pret personu vai personu grupu tās personisko īpašību, politiskās, reliģiskās un citas pārliecības dēļ. Tāpat aizliegts demonstrēt ksenofobijas, rasu naida, antisemitisma vai cita veida naida izpausmes,

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

kuru pamatā ir neiecietība, citstarp diskriminācija un naidīgums pret minoritātēm un nacionālo minoritāšu kopienām.

Melnkalnes Elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome ir pieņēmusi slēdzienu, kur teikts, ka visiem audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu sniedzējiem ir pienākums apturēt visu *Sputnik* un *RT/Russia's Today* (*RT angļu, RT UK, RT Germany, RT France* un *RT Spanish*) programmu pārraidi. Ir tikušas apturētas apraides licences un jebkāda darbība, izmantojot, piemēram, kabeli, satelītu, IPTV, interneta pakalpojumus, video koplietošanas platformas u. c.

Polija. Galvenais tiesību akts audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu jomā ir [Apraides likums](#). Polijā nav izstrādāts tiesiskais regulējums attiecībā uz internetu – ierobežotā apmērā šos jautājumus regulē [Telekomunikāciju likums](#).

Šobrīd Polijas normatīvie akti tieši neregulē dezinformāciju plašsaziņas līdzekļos.

Polijas [Kriminālkodeksā](#) viltus ziņu izplatīšana nav raksturota kā noziedzīgs nodarījums, tomēr minētais likums ietver normas, kas ļauj sodīt par nepatiesas informācijas izplatīšanu. Piemēram, minētā likuma 224a. pants paredz sodu personai, kura, zinot, ka briesmas nepastāv, ziņo par notikumu, kas lielā mērā apdraud daudzu cilvēku dzīvību vai veselību vai īpašumu, vai rada situāciju, kuras mērķis ir pārliecināt citus, ka šādas briesmas pastāv, kā rezultātā par sabiedriskās drošības nodrošināšanu atbildīgo institūciju mudina veikt darbības šāda apdraudējuma novēršanai. Polijas Kriminālkodeksa 256. pants liedz publiski slavināt totalitāru valsts iekārtu vai kurināt naidu, pamatojoties uz nacionālām, etniskām, rasu vai reliģiskām atšķirībām. Atbildība tiek piemērota arī tādai personai, kura izplata, ražo, reģistrē, iegūst, glabā, uzrāda, nēsā vai nosūta izdrukus vai ierakstus ar šādu saturu.

Sods ir paredzēts arī par publisku iedzīvotāju grupas vai personas aizskaršanu nacionālās, etniskās, rases vai reliģiskās piederības dēļ.

Polijas konstitūcija liedz fašisma, nacisma, komunisma ideoloģiju pārstāvošu partiju darbību un pilnvaro Konstitucionālo tribunālu (*Trybunał Konstytucyjny*) pārbaudīt partiju darbības atbilstību konstitūcijai.

Rumānija. Lai nodrošinātu korektu informāciju un plurālismu, [Audiovizuālā satura likums](#) noteic, ka pakalpojuma sniedzējiem jādemonstrē uzskatāms nošķirums starp faktiem un viedokļiem; informācijai jābūt pārbaudāmai un sniegtai labā ticībā.

Rumānijā nav aizliegts izplatīt citās valstīs radītu plašsaziņas līdzekļu saturu.

Rumānijas [Kriminālkodeks](#) ietver normas, kas paredz kriminālatbildību par noziedzīgiem nodarījumiem pret valsts drošību. Piemēram, likuma 404. pants noteic, ka par nepatiesu ziņu, datu vai informācijas, vai viltotu dokumentu jebkāda veida izplatīšanu, apzinoties, ka tie ir nepatiesi, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena līdz pieciem gadiem, ja minētie nodarījumi apdraud valsts drošību.

Kriminālkodeksa 405. pants paredz sodu par kara propagandu, kā arī neobjektīvu vai safabricētu ziņu izplatīšanu ar mērķi izraisīt karu (*provoking a war of aggression*) pret Rumāniju vai iekšēju bruņotu konfliktu.

Slovākija. Reaģējot uz Krievijas militāro agresiju pret Ukrainu, Slovākijā tika [apturēta](#) “*Sputnik*” un “*Russia Today*” darbība.

Slovākijas valdība ir apstiprinājusi [Rīcības plānu](#) cīņās pret hibrīddraudiem koordinācijai laikposmam no 2022. līdz 2024. gadam. Šā plāna mērķis ir stiprināt valsts un sabiedrības noturību pret hibrīddraudiem. Dokuments paredz citstarp sadarbības spēcīgāšanu starp dažādām iesaistītajām pusēm, kā arī tajā uzsvērta izpēti un vispārējā iedzīvotāju informētības līmeņa nozīme.

Dezinformācijas izplatīšana ir sodāma saskaņā ar [Kriminālkodeksu](#), un tās izplatīšanai ir noteikti ierobežojumi [normatīvajos tiesību aktos kibernetiskās drošības nodrošināšanai](#). Slovākijā ir paredzēta atbildība par naida runu, kas var izpausties kā noziedzīgs nodarījums un diskriminācija³. Ir izveidota Hibrīddraudu un dezinformācijas novēršanas iestāde, kuras uzdevums ir sistemātiski uzraudzīt, novērtēt, analizēt un reaģēt uz darbībām, kas potenciāli varētu polarizēt sabiedrību, radīt nestabilitāti un līdz ar to apdraudēt valsts institūciju legitimitāti, kā arī Slovākijas drošības intereses.⁴

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

Atbildība par valsts teritoriālās integritātes, suverenitātes vai neatkarības graušanu vai apdraudēšanu, vai arī propagandas veicināšanu tiek piemērota saskaņā ar [Krimināllikumu](#). Minētais tiek klasificēts kā noziedzīgie nodarījumi pret valsts pamatiem vai drošību (piemēram, valsts nodevība, savvērestība pret Slovēniju, terors, vandālisms, sabotāža, spiegošana, klasificētas informācijas apdraudēšana). Krimināllikumā nav skaidri minēta informācijas izplatīšana. Noziegums var tikt izdarīts dažādos veidos. Piemēram, saskaņā ar minētā likuma 122. panta 2. punktu noziegums uzskatāms par publiski izdarītu, ja tas ir izdarīts, izmantojot iespieddarbu saturu vai izplatot datni, filmu, radio, televīziju, izmantojot datortīklu vai citus līdzīgi iedarbīgus līdzekļus, vai arī vairāk nekā divu vienlaicīgi klātesošu personu klātbūtnē.

Slovākijas Tieslietu ministrija 2021. gada nogalē [informēja](#), ka nākotnē iecerēts veikt grozījumus Krimināllikumā, papildinot to ar dezinformācijas izplatīšanu kā jaunu noziedzīgu nodarījumu. Slovēnijā cīņai ar dezinformāciju trešās personas ir izveidojušas vairākas tīmekļvietnes.⁵

Slovēnija. Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu darbību regulē [Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu likums](#). Tajā ir noteiktas to juridisko un fizisko personu, kas sniedz audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumus un nodrošina video koplietošanas platformas, tiesības, pienākumi un atbildība.

Tiesiskais regulējums attiecībā uz atbildību par tādas informācijas izplatīšanu, kas grauj vai apdraud valsts teritoriālo integritāti, suverenitāti vai valstisko neatkarību, vai veicina propagandu (citstarp dezinformāciju) ir noteikts [Likumā par plašsaziņas līdzekļiem](#). Šā likuma 8. pants liedz izplatīt tādas pārraides, kas veicina nevienlīdzīgu attieksmi uz nacionālā, rases, reliģiska, dzimuma vai cita pamata; vardarbību un karu; kurina nacionālu, rasu, reliģisku, dzimumu vai citādu naidu un neiecietību.

[Kriminālkodeksā](#) ir noteikta atbildība par noziedzīgiem nodarījumiem pret sabiedrisko kārtību un mieru. Saskaņā ar kodeksa 297. pantu aizliegts publiski kurināt naidu, vardarbību vai neiecietību. Šāda nelikumīga naida runa ietver publisku kūdišanu uz naidu, vardarbību vai neiecietību etniskās, rases, reliģiskās vai etniskās izcelsmes, dzimuma, ādas krāsas, izcelsmes, mantiskā stāvokļa, izglītības, sociālā stāvokļa, politiskās vai citas pārliecības, invaliditātes, seksuālās orientācijas vai citu personisku apstākļu dēļ; ideju izplatīšanu par vienas rases pārkāpumu pār citu, kā arī genocīda, holokausta, noziegumu pret cilvēci, kara noziegumu, agresijas vai citu noziegumu pret cilvēci noliegšanu, apstiprināšanu, attaisnošanu, izsmiešanu vai atbalstīšanu.

Ungārija. Galvenie normatīvie akti, kas regulē plašsaziņas līdzekļu darbību un audiovizuālos pakalpojumus, ir [Likums par plašsaziņas līdzekļiem](#), [Likums par preses brīvību un pamata noteikumiem plašsaziņas līdzekļu saturā jomā](#), kā arī Likums par elektroniskajiem pakalpojumiem un informācijas sabiedrības pakalpojumiem (*Act on Electronic Commerce and on Information Society Services*).

Minētajos likumos Plašsaziņas līdzekļu padomei ir paredzēta iespēja piemērot sankcijas par jebkādiem plašsaziņas līdzekļu noteikumu pārkāpumiem. Plašsaziņas līdzekļu padomei ir tiesības, piemēram, uzlikt pārkāpējam naudas sodu, uz noteiktu laiku apturēt plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu sniegšanas tiesību izmantošanu vai svītrot pārkāpumu izdarījušā plašsaziņas līdzekļa sniegto pakalpojumu no reģistra. Ir iespējams nekavējoties izbeigt valsts līgumu, kas noslēgts par plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu sniegšanas tiesībām, ja pārkāpējs atkārtoti izdarījis smagu pārkāpumu.

Valsts plašsaziņas līdzekļu un informācijas komunikācijas iestādei nav iespējas pieņemt lēmumus par viltus ziņām un maldinošu informāciju tīmekļvietnēs, pat ja šāda informācija publicēta tīmekļvietnē, kas kvalificējama kā preses produkts. Šādus jautājumus var izmeklēt policija, Ungārijas Konkurences iestāde vai Ungārijas Patērētāju tiesību aizsardzības iestāde. Ja rodas bažas par tīmekļvietnes saturu, konkrēts raksts vai cita veida saturs var būt par pamatu tiesvedības uzsākšanai pret šā satura radītāju vai izdevēju.

Plašsaziņas līdzekļu lietotāju aizsardzības instrumenti ir aplūkojami [Vispārējo reklāmas aizliegumu un ierobežojumu](#) kontekstā. Darbojas tīmekļvietne www.internethotline.hu, kurā var ziņot par tādu tiešsaistes saturu, kas ir nelikumīgs vai kaitīgs nepilngadīgām personām; pieejamas bezmaksas plašsaziņas līdzekļu lietotprasmes nodarbības bērniem; filtrēšanas programmatūras produkti pret kaitīgu interneta saturu; iespēja bloķēt informācijas pieejamību bērniem, tā dēvētais interneta apaļais galds bērnu aizsardzībai.

Audiovizuālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu un interneta resursu regulējums Krievijas propagandas ierobežošanai

Kiberdrošības jomā Ungārijas Nacionālā kiberdrošības centra misija ir sekmēt Ungārijas informācijas sabiedrības attīstību, padarot datoru un interneta izmantošanu drošāku. Šis centrs īsteno sadarbību ar dažādiem sektoriem gan valsts iekšienē, gan ārvalstīs nolūkā attīstīt zināšanu bāzi kiberdrošības jomā. E-pakalpojumu aizsardzību uzrauga profesionāla komanda, kas spēj ātri iejaukties un sniegt efektīvu palīdzību.

Ungārijā nav tiesiskā regulējuma, kas ļautu vērsties pret viltus ziņu izplatīšanu, kā arī nav tādas speciālas iestādes, kas pārbaudītu faktus, pārbaudītu maldinošas ziņas vai citus avotus un sodītu par to izplatīšanu, ja vien saturs nav pretrunā Kriminālkodeksā noteiktajam. Šāda veida noziedzīgi nodarījumi ir reģistrēti [Kriminālkodeksā](#) (noziedzīgi nodarījumi pret sabiedrisko mieru), piemēram, kūdīšana uz karu (331. p.), kūdīšana pret sabiedrību (332. p.), baiļu izraisīšana (337. p.), kā arī sabiedrisko draudu radīšana (338. p.).

Atsauces

¹ Valsts kanceleja, 2022. *Informācijas pieprasījums par Ātrās brīdināšanas sistēmu*. 23.08.2022. [Elektroniska sarakste ar Valsts kancelejas Stratēģiskās komunikācijas koordinācijas departamenta konsultanti Egitu Diuri].

² European Centre for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD), 2021. *Hate speech*. Request no. 4675.

³ Turpat.

⁴ European Centre for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD), 2022. *Fighting against false information (disinformation)*. Request no. 4953.

⁵ European Centre for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD), 2022. *Questionnaire regarding the creation of fact-checker's entities in order to fight disinformation*. Request no. 4771.

Darba noformējumam izmantoti attēli no tīmekļvietnes <https://freeflagicons.com/>.

Pārpublicēšanas, citēšanas vai citādas izmantošanas gadījumā atsauce uz apskatu, tā autoriem un Latvijas Republikas Saeimu ir obligāta. Nekomerčiālos nolūkos apskatu drīkst pārpublicēt vai citādi izmantot bez īpašas saskaņošanas ar Latvijas Republikas Saeimu un apskata autoriem.

Latvijas Republikas Saeima un apskata autori nav atbildīgi par apskatā iekļautās informācijas tālāku izmantošanu un tās radītajām sekām.

Apskats neatspoguļo Latvijas Republikas Saeimas kā likumdevēja viedokli.

Visas mantiskās tiesības uz apskatu pieder Latvijas Republikas Saeimai.

ISBN 978-9934-598-42-5